

ENERJİ ÇEKİŞMESİNDE YENİ ALAN KIZILDENİZ VE SUUDİ ARABİSTAN'IN POZİSYONU

DOÇ. DR. M. HİLMİ ÖZEV

Süresiz Yayınlar Editörü ORSAM

“

Bölge ülkelerindeki rejimlerin geleceğine hayati etki etmesi, beklenen Kızıldeniz'in doğal kaynak zenginliği ile ilgili her geçen gün yoğunlaşan tahminler, dikkatlerin bu bölgeye daha fazla yönelmesine neden olmaktadır.

”

Kızıldeniz şu ana dek dünya ticaretinin, özellikle de küresel enerji akışının en önemli sıcak noktalarından biri olarak bilinmektedir. Ancak hidrokarbon kaynakları açısından Kızıldeniz henüz yeterince keşfedilmiş değildir. Arap Baharı ile farklı bir nitelik ve hareketlilik kazanan Kızıldeniz'in jeopolitik konumu, bölge ile ilgili güçler arasındaki rekabeti kızıştırmaktadır. Ancak Kızıldeniz'e kıyası bulunan ülkeler ve bölge ile ilgilenen küresel aktörler açısından bölgedeki oyunun kuralları henüz netlik kazanmış değildir. Bölge ülkelerindeki rejimlerin geleceğine hayati etki etmesi, beklenen Kızıldeniz'in doğal kaynak zenginliği ile ilgili her geçen gün yoğunlaşan tahminler, dik-

katlerin bu bölgeye daha fazla yönelmesine neden olmaktadır.

BÖLGESEL-KÜRESEL OYUN ALANI OLARAK KIZILDENİZ

Kızıldeniz, 438.000 kilometrekare büyüklüğüyle dünyanın en büyük on beşinci denizi ve Suudi Arabistan, Mısır, Etiyopya, Cibuti, Eritre, Sudan, Yemen, Ürdün ve işgal altındaki Filistin topraklarının kıyası bulunduğu bir bölgedir. Kızıldeniz'i açık denizlere bağlayan Süveyş Kanalı ve Bab-el-Mandeb dünyanın en stratejik geçitleri arasında yer almaktadır.

Kızıldeniz yerel, bölgesel ve küresel düzeyde aktörlerin aktif oldukları

ve yer yer çatıştıkları bir bölgedir. Yemen savaşı dolayısıyla Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve İran arasındaki kapsamlı çatışmalar, Arap Baharı hareketleri dolayısıyla Mısır ve Sudan gibi ülkelerde yaşanan gerilimler, Etiyopya'nın Nil Nehri üzerine inşa ettiği Rönesans Barajı nedeniyle Mısır-Etiyopya arasındaki anlaşmazlık, Eritre ile Cibuti arasındaki kırılgan barış ve yerel düzeyde yaşanan sorunlar bu bölgedeki temel kırılgan noktaları oluşturmaktadır.

Küresel düzeyde ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Çin, Avrupa ülkeleri ve Rusya gibi bölgede çıkarları olan güçler, bölge ülkeleri ile yoğun diplomatik faaliyetler yürütmekte ve Kızıldeniz'in hukuki statüsünde ve güvenliğinde pay sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Yemen Savaşı, bölge ülkeleri arasındaki rekabet, toplumsal dönüşüm ve siyasi istikrarsızlıklar, korsanlık ve terörizm, özellikle Kızıldeniz'in Afrika kıyılarında gittikçe artan ticaret, enerji nakil hatları, deniz nakliyatında güvenlik, yeni altyapı inşası faaliyetleri, yasa dışı göç ya-

da mültecilerle ilgili sorunlar bölgedeki diplomatik faaliyetlerini artırmak isteyen aktörler için önemli gerekçe-bahaneler olarak karşımıza çıkmaktadır.

“
Afrika Birliği'nin önerisiyle 2017 yılında imzalanan Afrika Boynuzu Ülkeleri Girişimi gibi anlaşmalar Kızıldeniz bütünleşme projeleri önünde ciddi engel oluşturabilir.

”
Suudi Arabistan 1956'da bölgede Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) etkisini durdurmaya çalışan ABD'nin teşvikiyle Kızıldeniz ülkeleri arasında iş birliği örgütü oluşturma teklifinde bulunmuşsa da bu teklif zamanında yeterince ilgi görmedi. Son dönemde bu tür öneriler daha güçlü bir şekilde gündeme getirilmeye başlandı. Etiyopya ve Umman, kıyı ülkeleri olmamakla birlikte Kızıldeniz ile ilgili gelişmelerden etkilendiklerini ve dolayısıyla bölge ile ilgili diyalog çalışmalarında ve nihai anlaşmalarda var olmak is-

tediklerini dile getirmekteler. Ne var ki bölge ülkelerinin demografik ve ekonomik yapılarındaki farklılıklar işlevsel bir iş birliği örgütü oluşturma yönünde ciddi engel teşkil etmektedir. Yine de Suudi Arabistan, Kızıldeniz'de güvenlik ve yatırım konularında özgün bir yasal statü oluşturmak üzere 2007'de Mısır, Etiyopya, Cibuti, Yemen, Umman ve Somali ile bir anlaşma imzalamayı başardı. Kızıldeniz'in öteki yakasında ise Afrika Birliği'nin önerisiyle 2017 yılında imzalanan Afrika Boynuzu Ülkeleri Girişimi gibi anlaşmalar Kızıldeniz bütünleşme projeleri önünde ciddi engel oluşturabilir.

Suudi Arabistan'ın Mısır'da darbeci Abdülfettah el-Sisi yönetimine verdiği destek, Etiyopya'nın Suudi Arabistan-Mısır ikilisine karşı Afrika Birliği'nin ve Afrika Boynuzu ülkelerinin desteğini almaya çalışması, BAE'nin Yemen, Eritre ve Somali'de kurduğu askerî üsler, Türkiye'nin Sudan ile Sevakin Adası ve askerî işbirliği konusunda imzaladığı anlaşmalar, İran'ın Yemen başta olmak üzere Kızıldeniz'e kıyaslı olan tüm ülkelerdeki varlığını ve etkisini artırma çabaları Kızıldeniz'e özgü bölgesel oyun alanının şekillenmekte olduğunu göstermektedir.

“

Ancak keşfedilmeyi bekleyen doğal kaynak zenginliği ve bölgenin ticaret ve turizm merkezli yoğun ekonomik faaliyet alanına dönüşmesi olasılığı, önümüzdeki dönemlerde Kızıldeniz'in bölgesel ve küresel güçleri daha fazla cezbedeceğini göstermektedir.

”

Değişen bölgesel dinamiklerin yanı sıra Kızıldeniz civarında küresel güçlerin kurduğu çok sayıda askeri üs bölgeye küresel aktörlerin gösterdiği ilgiyi ortaya koymaktadır. ABD, Avrupa ülkeleri, Çin ve Japonya bölgede üs kuran öncül küresel güçler arasında yer almaktadır. Dünya ticareti ve askeri faaliyetler bakımından stratejik konumda bulunması nedeniyle bu bölge günümüze kadar belirli oranda büyük güçlerin ilgisini çekmiştir. Ancak keşfedilmeyi bekleyen doğal kaynak zenginliği ve bölgenin ticaret ve turizm merkezli yoğun ekonomik faaliyet alanına dönüşmesi olasılığı, önümüzdeki dönemlerde Kızıldeniz'in bölgesel ve küresel güçleri daha fazla cezbedeceğini göstermektedir.

SUUDİ ARABİSTAN'IN KIZILDENİZ'DE ARTAN ROLÜ VE KAYNAK ARAMA GİRİŞİMLERİ

Saudi Arabistan petrol şirketi Aramco, 2009 yılında yürüttüğü 15 aylık bir sismik çalışmanın ardından Kızıldeniz'de geniş doğal gaz yataklarının bulunduğunu duyurdu. Şirket 2013 yılında üç petrol

ve iki gaz sahası keşfetti ve gaz sahalarını geliştirmeye başladı. Ancak 2015 yılında enerji fiyatlarının düşmeye başlaması, çevre sorunları, maliyetler ve riskleri en aza indirmek için daha ileri çalışmalara ihtiyaç duyulması gibi çeşitli faktörler nedeniyle çalışmalar durduruldu. Kızıldeniz sahilindeki yerleşim yerleri Suudi Arabistan'ın ekonomik faaliyetleri bakımından uzakta kalmış bölgeler arasındaydı. Aramco ekim ayında Tebuk vilayeti Duba Limanı'nın 26 km kuzeybatısında zengin bir doğal gaz rezervi keşfettiğini duyurdu. Ayrıca Kızıldeniz'in Suudi Arabistan kontrolünde kalan kısmında 20 trilyon metreküp kaya gazı yatakları bulunduğu tahmin ediliyor. Saudi Aramco daha önce kaya gazı rezervlerini 2020'den itibaren geliştirmeye başlamayı planladığını duyurmuştu.

Yeni enerji keşifleri bölgenin sadece NEOM teknoloji-kültür kenti ve devasa turizm projeleri bakımından değil enerji faaliyetleri bakımından da Krallık için önemli bir açılım alanı olacağına işaret etmektedir. Bölgenin petrol ve gaz rezervlerinin, Krallığın enerji üretim kapasitesini 30 ila 40 yıl daha uzatabileceği ve dünyanın en büyük petrol ihracatçısı rolünü pekiştirebileceği ileri sürülmektedir. Aramco yetkilileri bölgede açık deniz platformları, boru hatları ve karada işleme ve yakıt ikmal tesisleri inşa etmek için yeterli petrol ve gaz rezervi bulunduğundan emin olduklarını söylüyorlar.

Kızıldeniz'in Suudi Arabistan kontrolündeki tabanında 100 milyar varil petrol rezervi olabileceği tahmin ediliyor. Bu, Suudi Arabistan'ın

267 milyar varillik mevcut kanıtlanmış petrol rezervlerinde yaklaşık %38'lik bir artış anlamına gelmektedir. Aramco yetkilileri ticari potansiyele sahip Kızıldeniz gaz sahalarından ilkinde üç yıl içerisinde üretime başlamayı planladıklarını belirtiyorlar. Suudi Arabistan elektrik üretimi, rafineri, deniz suyu arıtma gibi projeler ve mesken kullanımı için doğal gaza ihtiyaç duymaktadır. Mevcut petrol sahalarından doğal gaz üretmek mümkün ancak petrol üretimini artırmaksızın petrolle birlikte çıkarılan doğal gazın miktarını artırmak mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle, yeni devreye alınacak doğal gaz sahaları Suudi Arabistan ekonomisi için büyük önem arz etmektedir.

Bununla birlikte, derinliği nadiren 100 metreyi aşan Basra Körfezi

ile karşılaştırıldığında Kızıldeniz'in yaklaşık on kat daha derin olduğu bilinmektedir. Kalın tuz tabakaları altında kaba deniz tabanı nedeniyle ortalama derin su sondaj kulesi maliyeti yaklaşık 600 milyon ABD dolarını aşabileceğinden projelerin hızı yavaşlayabilir. Özellikle enerji fiyatlarının şu andaki seviyelerde düşük kalması hâlinde Kızıldeniz'de gaz ve petrol üretimi ekonomik cazibesini kaybedebilir. Önümüzdeki dönemde küresel ekonomik büyümenin hız kazanması ve enerji talebinin artması hâlinde ise arama ve üretim faaliyetleri daha derin alanlara taşınabilir ve daha büyük kaynaklara erişilebilir.

Kızıldeniz enerji sahalarının gelişimi, diğer ekonomik projelerle birlikte Krallığın en az gelişmiş bölgelerinden biri olarak kabul edilen bölgeye refah getirme fırsatı

sunacaktır. Bu durum mevcut petrol sahalarında Şii nüfusun ağırlıklı olması nedeniyle yaşanan toplumsal problemlerin nitelik değiştirmesine, demografik ağırlığın Kızıldeniz kıyılarına kaymasına ve toplumun yeniden harmanlanmasına neden olabilir. Bu da derin bir dönüşüm deneyimlemekte olan Suudi Arabistan'da yeni toplumsal ve siyasi tasarımlar açısından büyük fırsatlar kadar riskleri de beraberinde getirmektedir.

Bu arada, Kızıldeniz'in Afrika yakası enerji arama faaliyetleri bakımından şu ana dek büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Mısır'da Süveyş Körfezi'nde ve diğer yerlerde görülen doğal petrol sızıntıları; Çin, Malezya ve Nijerya ortaklığı firmaların Sudan açıklarında yürüttükleri arama faaliyetleri, Eritre'de Dahlac Adaları çevresinde kayde-

dilen petrol sızıntıları, Kanadalı şirketlerin Cibuti açıklarındaki arama faaliyetleri Kızıldeniz'in alternatif enerji merkezi olarak yükselişte olduğuna işaret etmektedir.

“

Küresel güçlerin, Kızıldeniz'i çevreleyen güçler arasındaki önemsiz ayrışmaları kendi menfaatleri istikametinde kullanmalarına izin verilmesi hâlinde bölge yeni bir çatışma alanına dönüşebilir. Maalesef, tarihsel deneyim bu seçeneğin çok daha güçlü bir ihtimal olduğunu göstermektedir.

”

Suudi Arabistan küresel enerji üretiminde merkezî bir konuma sahiptir. Bu konudaki deneyimini ve birikimini Kızıldeniz'e yansıtma konusunda diğer bölge ülkelerinin bir adım önünde olması normal bir gelişmedir. Ancak önümüzdeki dönemlerde Mısır, Yemen, Sudan, Eritre ve Cibuti gibi diğer bölge ülkelerinin de küresel enerji sektöründeki oyuncularla iş birliği içerisinde kendi kaynaklarını geliştirmeye yönelmeleri güçlü bir olasılıktır. Bölgesel güçlerin iyi yönetişim anlayışıyla hareket etmesi hâlinde bölge orta ve uzun vadede yeni bir ekonomik cazibe merkezine dönüşme potansiyeline sahiptir. Ancak küresel güçlerin, Kızıldeniz'i çevreleyen güçler arasındaki önemsiz ayrışmaları kendi menfaatleri istikametinde kullanmalarına izin verilmesi hâlinde bölge yeni bir çatışma alanına dönüşebilir. Maalesef, tarihsel deneyim bu seçeneğin çok daha güçlü bir ihtimal olduğunu göstermektedir. ■